

Postanowienie z dnia 25 stycznia 2001 r., III CKN 1454/00

Sprawy unormowane przepisami ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm.) są sprawami z zakresu prawa osobowego, o których mowa w art. 519¹ § 1 k.p.c.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym w dniu 25 stycznia 2001 r. w sprawie z urzędu z udziałem Andrzeja Ż. i Jana Ż. o zezwolenie na leczenie psychiatryczne Andrzeja Ż. bez jego zgody, na skutek kasacji uczestnika Andrzeja Ż. od postanowienia Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 6 lipca 2000 r., postanowił odrzucić kasację.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu postanowieniem z dnia 6 lipca 2000 r. oddalił apelację uczestnika postępowania Andrzeja Ż. od postanowienia Sądu Rejonowego w Nowym Targu z dnia 25 kwietnia 2000 r., zezwalającego na przyjęcie uczestnika postępowania do szpitala psychiatrycznego bez jego zgody.

W kasacji od powyższego postanowienia, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego – art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm. – dalej "u.o.z.p.") pełnomocnik uczestnika postępowania wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W związku ze zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 – dalej "ustawa nowelizująca k.p.c."), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2000 r., rozważenia

wymagała w pierwszej kolejności kwestia dopuszczalności kasacji w niniejszej sprawie.

W rozpoznawanych przez sąd opiekuńczy sprawach określonych w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego – na gruncie nowego uregulowania przyjętego w art. 519¹ § 1 i 2 k.p.c. – kasacja będzie dopuszczalna w zależności od tego, czy sprawy te zakwalifikowane zostaną do spraw z zakresu prawa osobowego, czy też do spraw z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli.

Tłumacząc znaczenie rodzajów spraw, do jakich odwołuje się art. 519¹ k.p.c., należy posługiwać się systematyką i nazewnictwem kodeksu postępowania cywilnego. Sprawami z zakresu prawa osobowego oraz z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli są zatem te sprawy, które tak właśnie zakwalifikowano w kodeksie postępowania cywilnego (art. 526 i nast. oraz art. 561 i nast.). Wobec tego, że sprawy dotyczące ochrony zdrowia psychicznego nie są unormowane kodeksem postępowania cywilnego, lecz ustawą o ochronie zdrowia psychicznego, tłumaczenie znaczenia tych spraw wspomnianą metodą nie jest możliwe.

Okoliczność, że są one – zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zdrowia psychicznego – rozpoznawane przez sąd opiekuńczy, który wprowadzony został do polskiego systemu prawnego przez przepisy o postępowaniu w sprawach rodzinnych (art. 568 k.p.c.), nie może oznaczać, że są to sprawy z zakresu prawa rodzinnego czy też opiekuńczego. Na brak takiej zależności Sąd Najwyższy zwrócił uwagę rozważając możliwość stosowania art. 578 k.p.c. do postanowień sądu opiekuńczego zapadłych w sprawach dotyczących ochrony zdrowia psychicznego (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1997 r., III CKU 22/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 139). Podzielając stanowisko przyjęte w tym orzeczeniu, według którego sprawy z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego nie są sprawami z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, lecz są z nimi – jako sprawy z dziedziny prawa osobowego – jedynie ściśle związane, należy odwołać się do argumentu wypływającego z analizy treści art. 42 u.o.z.p. W myśl tego przepisu, w postępowaniu przed sądem opiekuńczym w sprawach określonych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, ze zmianami wynikającymi z tej ustawy. Gdyby sprawy z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego były sprawami z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, to zawarte w art. 42 u.o.z.p. odesłanie do postępowania

przed sądem opiekuńczym czyniłoby zbędnym, zawarte w tym przepisie dalsze stwierdzenie o odpowiednim stosowaniu przepisów postępowania nieprocesowego, skoro postępowanie przed tym sądem jest zawsze postępowaniem nieprocesowym. Przynależność spraw dotyczących ochrony zdrowia psychicznego do innego zakresu, a mianowicie do spraw z zakresu prawa osobowego, wymagała takiej właśnie regulacji prawnej, polegającej na wyraźnym zastrzeżeniu, że choć podlegają one rozpoznaniu przez sąd opiekuńczy, to jednak przy odpowiednim stosowaniu trybu nieprocesowego.

Do wniosku takiego prowadzi także analiza pojęcia "sprawy z zakresu prawa osobowego" na gruncie prawa materialnego. Przepisy normujące postępowanie w sprawach z zakresu prawa osobowego stosuje się do większej liczby spraw niż przewidywał to dekret z dnia 29 sierpnia 1945 r. – Prawo osobowe (Dz.U. Nr 40, poz. 223), zastąpiony przez ustawę z dnia 18 lipca 1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34, poz. 311). Współcześnie sprawy osobowe w aspekcie materialnoprawnym reguluje kodeks cywilny oraz akty prawne szczególne. W doktrynie sprawy z zakresu prawa osobowego, które rozpoznawane są w trybie nieprocesowym, dzieli się na trzy grupy, tj. sprawy dotyczące uznania za zmarłego i stwierdzenia zgonu, sprawy, w których zapadają orzeczenia wprowadzające zmiany w dziedzinie zdolności do czynności prawnych (sprawy o ubezwłasnowolnienie) oraz inne dotyczące obywatelstwa, akt stanu cywilnego itp. Według tego podziału, w trzeciej grupie spraw wymienia się sprawy unormowane przepisami ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.), ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk (jedn. tekst: Dz.U. 1963 r., Nr 59, poz. 32 ze zm.) oraz ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 36, poz. 180 ze zm.). Brak w tej grupie spraw określonych przepisami ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego i włączenie ich do grupy spraw z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, budzić musi zastrzeżenia.

Prawo osobowe, jako dział prawa cywilnego, chroni między innymi dobra osobiste obywateli, do których zalicza się także zdrowie i wolność. Zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem człowieka, pozostającym pod ochroną, której gwarantem są nie tylko przepisy art. 23 i art. 24 k.c., ale także przepisy ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Skoro tak ważna wartość, jaką jest wolność obywatela i troska o zdrowie człowieka, chroniona

jest przepisami działu prawa cywilnego, określanego prawem osobowym, to sztuczna wydaje się konstrukcja, według której prawo chroniące tę samą wartość (zdrowie i wolność osób z zaburzeniami psychicznymi), nie wchodziłoby w zakres tego samego działu prawa, a mianowicie prawa osobowego.

Konkludując ten wątek rozważań stwierdzić należy, że sprawy unormowane przepisami ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm.) są sprawami z zakresu prawa osobowego. Od wydanych zatem w tych sprawach orzeczeń sądu drugiej instancji rozstrzygających istotę sprawy, kasacja jest dopuszczalna (art. 519¹ § 1 k.p.c.) (...).

Wniesiona przez uczestnika postępowania kasacja, pomimo że jest dopuszczalna, podlegała odrzuceniu.

Spośród wielu zmian dokonanych wymienioną na wstępie ustawą nowelizującą kodeks postępowania cywilnego, najistotniejsza polega na wstępnym badaniu kasacji przez Sąd Najwyższy przed jej rozpoznaniem. Wprowadzeniu wstępnego badania kasacji pod kątem dopuszczenia jej do rozpoznania, towarzyszą – co trafnie zauważył Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 listopada 2000 r., II CKN 1385/00 (OSNC 2001, nr 3, poz. 51) – zmiany konstrukcyjne kasacji.

W orzeczeniu tym trafnie zwrócono uwagę, że ustawodawca, aby dodatkowo podkreślić publicznoprawny cel funkcjonowania kasacji, uczynił jednym z jej istotnych elementów obowiązek przedstawienia przez skarżącego argumentów przemawiających za dopuszczeniem kasacji do rozpoznania. Tak więc, zgodnie z art. 393³ § 1 k.p.c., kasacja – obok oznaczenia zaskarżonego orzeczenia ze wskazaniem zakresu zaskarżenia, przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia oraz wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu uchylenia lub zmiany – powinna zawierać także przedstawienie okoliczności uzasadniających jej rozpoznanie. Niespełnienie tych wymagań konstrukcyjnych kasacji, które doktryna określa mianem jej "cech istotnych (kreatywnych)" sprawia, że podejmowana przez stronę czynność procesowa nie nosi cech kasacji (nie jest kasacją).

W utrwalonym i wielokrotnie publikowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego, przekonująco wyjaśniono, że braki kasacji w zakresie elementów konstrukcyjnych powodują, że kasacja jest dotknięta tzw. brakiem istotnym, nienaprawialnym w trybie właściwym dla usuwania braków formalnych kasacji (te powstają w przypadku

niezachowania wymagań określonych w art. 393³ § 2 k.p.c.), i w związku z tym podlega odrzuceniu *a limine* (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 września 1936 r., C.II. 859/36, Zb.Urz. 1937, poz. 109 lub postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2000 r., II CKN 711/00, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 151).

Kontynuując ten kierunek judykatury, uznać należało, że brak w kasacji przedstawienia okoliczności uzasadniających jej rozpoznanie (art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.) nie podlega naprawieniu w sposób właściwy dla usuwania braków formalnych pisma procesowego, co powoduje odrzucenie kasacji

Z przytoczonych względów, stwierdziwszy, że w kasacji wniesionej przez uczestnika postępowania nie zostały przedstawione okoliczności, o jakich mowa w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c., Sąd Najwyższy odrzucił kasację (art. 393⁷ § 2 k.p.c.) oraz orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 108 § 1 k.p.c. i art. 393¹⁹ i art. 391 k.p.c. Rozstrzygając w ten sposób miał na względzie postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1997 r., I CZ 25/97 (OSNC 1997, nr 9, poz. 135), w którym wyrażony został pogląd, że art. 47 u.o.z.p. – łagodzący wymagania formalne w stosunku do środków odwoławczych wnoszonych przez osobę, której postępowanie dotyczy bezpośrednio – nie ma zastosowania do kasacji.